

BUDAPEST, III. KERÜLET, FOLYAMÓR UTCA 9–13., AZ EGYKORI ÓBUDAI SZESZGYÁR (BUSZESZ) TERÜLETE (HRSZ. 18391/12, 18391/5)

Lakópark II–III. ütem

Lelőhely-azonosító: 45907, 55784, 55987, 56511, 72911

KULCSSZAVAK: őskor, középső neolitikum, Dunántúli Vonaldiszes Kerámia kultúrája, zselízi csoport, késő rézkor, badeni kultúra, kora bronzkor, harangedényes kultúra, Nagyrév-kultúra, középső bronzkor, Vátya-kultúra, késő bronzkor, urnamezős kultúra, késő vaskor, kelta, település, kora bronzkor, harangedényes kultúra, temető, római kor, település, katonaváros, temető, középkor, Árpád-kor, település, falu, kemence

BUDAPEST, DISTRICT III, 9–13 FOLYAMÓR STREET, FORMER ÓBUDA DISTILLERY (BUSZESZ) SITE (PLOT NOS. 18391/12, 18391/5)

Residential Complex – Phases II–III

Site IDs: 45907, 55784, 55987, 56511, 72911

KEYWORDS: Prehistory, Middle Neolithic, Transdanubian Linear Pottery culture, Želiezovce group, Late Copper Age, Baden culture, Early Bronze Age, Bell Beaker culture, Nagyrév culture, Middle Bronze Age, Vátya culture, Late Bronze Age, Urnfield culture, Late Iron Age, Celtic Period, settlement, Early Bronze Age, Bell Beaker culture, cemetery, Roman Age, settlement, military town, cemetery, Middle Ages, Árpadian Age, settlement, village, oven

2019-ben, az I. ütem régészeti kutatásait (Hajdu et al. In press) követően két újabb építési ütem területén kezdődtek el teljes felületű feltárások a Budapest, III. Sorompó utca–Folyamór utca–Bogdáni út–HÉV-pálya által határolt egykori BUSZESZ-gyártelepen.

A lakópark II. építési üteméhez kapcsolódóan 2019. szeptember 16. – 2020. december 17. között végzett feltárás a telek Duna felőli oldalán három épület (3A–C épületek) pincszintjének területén folyt, és magában foglalta a 2017. évi próbafeltárás (Budai Balogh 2020) kutatóárkait is. (1. kép)

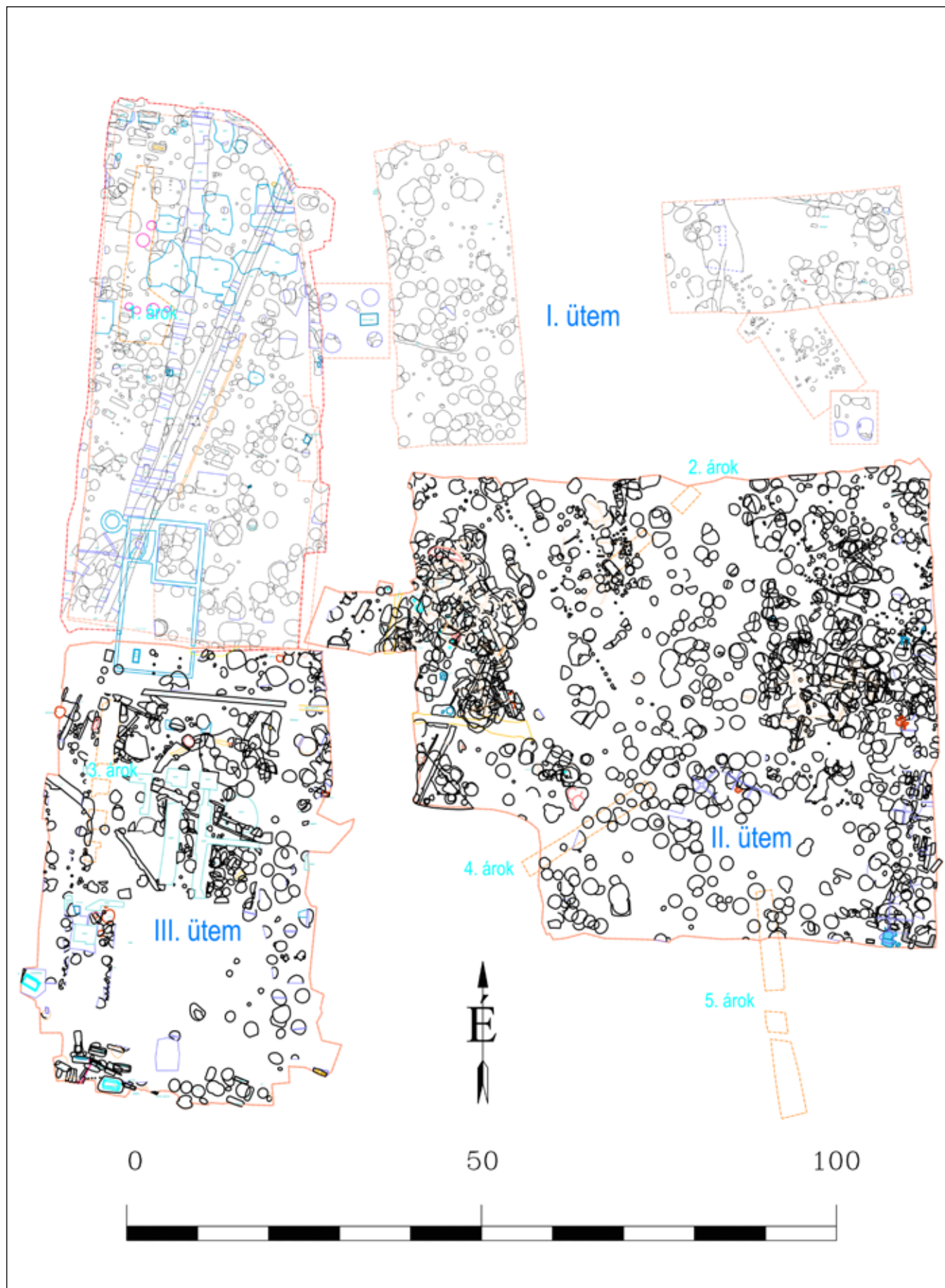
Ezzel párhuzamosan 2019. október végén, a III. építési ütemhez kapcsolódóan is megkezdtek a régészeti kutatást, amely a Folyamór utca menti 4. épület pincszintjének területére terjedt ki.

A két ütem feltárása során összesen 6856 m²-t tártunk fel, melynek során 2370 régészeti jelenség került elő.

In 2019, following the archaeological investigations conducted during Phase I (Hajdu et al. In press), full-scale excavations were initiated across the areas designated for two additional construction phases within the former BUSZESZ industrial complex, bounded by Sorompó Street, Folyamór Street, Bogdáni Road, and the HÉV railway line in District III of Budapest.

The excavation associated with Phase II of the residential complex was carried out between September 16, 2019, and December 17, 2020, on the Danube-facing side of the property, within the footprint of three planned buildings (Buildings 3A–C), specifically at basement level. The area also encompassed the test trenches opened during the 2017 trial excavation (Budai Balogh 2020) (Fig. 1).

In parallel, toward the end of October 2019, archaeological investigation also commenced in relation to

1. kép: Összesítő alaprajz a III. Buszesz II–III. ütem régészeti feltárásáról (Készítette: Fábián István – Imre-Horváth Sándor)

Fig. 1. Overview plan of the Phase II–III archaeological excavations at the BUSZESZ site (Prepared by István Fábián – Sándor Imre-Horváth)

II. ütem

A kutatott terület felszínviszonyait alapjaiban határozta meg egy, a nyugati nyaktagnál megfogott, keleti irányba lejtő tereplépcső (102,5 mBf–101,5 mBf), amelytől a Duna felé fokozatosan vastagodó és összetettebbé váló rétegsor volt megfigyelhető az 1,5–2 méter vastag modern feltöltés alatt. A terület középső és déli harmadában megtalált nagy kiterjedésű 19. századi épületalapok azonban a lelőhely középkori és római kori horizontjának lokális pusztulását eredményezték.

A legkorábbi emberi megtelepedés nyomai a középső neolitikumra tehetők (Dunántúli Vonaldíszes Kerámia Kultúrája zselízi csoportja, Kr. e. 5250–4900) és első ízben itt sikerült lokalizálni az építési telken a késő rézkori badeni kultúra (Kr. e. 3500–3000) leletanyagát is. A kb. 30 gödröt számláló teleprészlet az újkőkori jelenségekkel azonos területrészen került elő. A kora bronzkor időszakából – az I. ütemhez hasonlóan – két, egymástól elkülönülő fázis (harangedényes kultúra, késő Nagyrév–kora Vátia-időszak) telepobjektumait regisztráltuk, de a jelenségek pontos időrendi besorolása a leletanyag restaurálását követően lesz lehetséges. A sűrűn rétegzett betöltésű, nagy méretű, nagy mennyiségű állatcsontot tartalmazó tároló-, illetve hulladékgödrök mellett feltártuk egy felmenő falú ház részletét is. A terület keleti harmadában a harangedényes időszak birituális temetőjének néhány újabb sírja mellett említést érdemel a délnyugati sarokban dokumentált bizonytalan korú, gödörbe helyezett kettős gyermektemetkezés is. (2. kép)

A középső bronzkori Vátia-kultúra (Kr. e. 2000–1450) horizontális településének tároló- és hulladékgödre a vastag, fekete humusz feletti, sárgásszürke hamus, kevert rétegből indultak. Közülük kiemelkednek a túlnyomórészt tárolóedények töredékeit tartalmazó, ún. strukturált depozitumként értelmezhető beásások.

A késő bronzkori urnamezős kultúra idősebb fázisa (3. kép) és a kelta időszak településnyomait – a modern bolygatások miatt – csupán egy-egy szűkebb területrészen koncentrállódva dokumentáltuk, elsősorban a keleti, mélyebb térszínt mutató sávban.

A 2017. évi próbafeltárás fő célja az Aquincum-katonavárosi beépítés északkeleti határának tisztázása volt, amelyet a gyártelep Akác közí kapujától az ún. „központi csarnok” délkeleti sarka közé szerkeszthető egyenes mentén sikerült kijelölni. A beépítési határtól északra zajló szondázás mindössze egy, a telek északnyugati sarkában (I. árok) húzódó, addig ismeretlen sírcsoport azonosítására volt elegendő (Budai Balogh 2020, 150–154), illetve egy újabb, az előbbtől független temetőrész feltételezésére a Rómer-féle (1868) sírcso-

2. kép: Óskori, gödörbe helyezett kettős temetkezés
(Fotó: Szilas Gábor)

Fig. 2. Prehistoric double burial placed in a pit
(Photo by Gábor Szilas)

Phase III of construction. This focused on the basement level of Building 4, situated along Folyamőr Street.

Altogether, an area of 6,856 m² was excavated across both phases, yielding a total of 2,370 archaeological features.

Phase II

The surface conditions of the excavated area were fundamentally shaped by a terraced slope descending eastward, identified near the western wing, between 102.5 and 101.5 above Baltic Sea level. East of this slope, a progressively thickening and increasingly complex stratigraphic sequence was observed beneath approximately 1.5–2 meters of modern fill. However, the large 19th-century building foundations uncovered in the central and southern third of the area had locally destroyed the medieval and Roman horizons of the site.

The earliest evidence of human occupation dates to the Middle Neolithic period (Transdanubian Linear Pottery culture, Želiezovce group, c. 5250–4900 BC). For the first time, material from the Late Copper Age Baden culture (c. 3500–3000 BC) was also successfully localized within the construction plot. A segment of the

3. kép: Késő bronzkori szervesanyag markolatú bronzkard töredéke
(Fotó: Szilágyi Nóra)

Fig. 3. Fragment of a Late Bronze Age bronze sword with handle made of organic material (Photo by Nóra Szilágyi)

porttól, azaz a „központi csarnoktól” északra (V. árok; Budai Balogh 2020, 156–158). Ennek megfelelően a Rómer-féle temetőrész kapta az 1., az I. árok temetkezései pedig a 2. sírcsoport megnevezést. Az V. árok magányos sírja lett – akkor még kérdőjellel – a 3. sírcsoport előhírnöke. 2019 szeptemberében a házalap keleti sávjában megjelentek az első sírok, amelyek bizonyították a 3. sírcsoport létezését.

A 3. sírcsoporton belül – noha csak a temető nyugati szélé vált kutathatóvá – pillanatnyilag három sírhorizont különíthető el. A legkorábbi sírok a 3. század első harmadában létesültek, míg a 2. temetőperiódus indulása pontosan még nem keltezhető. A 4. században a jellemzően épített sírokból álló és mellékletekkel ellátott 1–2. temetőperiódusra egy újabb sírhorizont települt.

A feltárási terület keleti sávjában, a modern kori bolygatással nem érintett területre a 11–12. századi Árpád-kori falu részét képező, teljesen ép, kővel kirakott szájú, oldalfalba vájt kemencét és munkagödrt, valamint több kőkemencés veremház maradványát dokumentáltuk.

settlement comprising around 30 pits was recovered from the same general zone as the Neolithic features.

From the Early Bronze Age—similarly to Phase I—features were attributed to two distinct phases: the Bell Beaker culture and the transitional Late Nagyrév–Early Vátya period. The precise chronological classification of these features will be possible following the restoration and analysis of the associated finds. In addition to large storage and refuse pits with complex fill and dense concentrations of animal bone, a portion of a house with standing wall remains was also excavated.

In the eastern third of the area, several additional graves belonging to the Bell Beaker period’s bi-ritual cemetery were uncovered. Of particular note is a double child burial placed within a pit in the southwestern corner of the site, although its exact date remains uncertain (Fig. 2).

The settlement pits of the Middle Bronze Age Vátya culture (c. 2000–1450 BC), used for storage and refuse disposal, originated from a yellowish-grey, ashy, mixed layer located above thick, black humus. Among these, several pits stood out as so-called „structured deposits”—features containing a high concentration of large storage vessel fragments.

Traces of settlement from the earlier phase of the Late Bronze Age Urnfield culture (Fig. 3) and the Celtic Period were documented only in isolated zones, concentrated primarily within the deeper eastern portions of the site, due to modern disturbances.

The principal objective of the 2017 trial excavation was to clarify the northeastern boundary of the Aquincum military town’s built-up area. This boundary could be delineated along a straight line drawn between the Akác Lane gate of the former factory complex and the southeast corner of the so-called “central hall.” The trial trenching conducted north of this line succeeded in identifying a previously unknown burial group in the northwestern corner of the property (Trench I) (Budai Balogh 2020), as well as supporting the hypothesis of another, separate cemetery area north of the “central hall,” traditionally associated with the Rómer group of graves (Trench V; Budai Balogh 2020). Accordingly, the Rómer burial area was designated as Group 1, while the burials in Trench I were classified as Group 2. A solitary grave in Trench V—initially recorded tentatively—was proposed as the possible precursor of Group 3.

In September 2019, the first graves confirming the existence of Group 3 appeared in the eastern foundation zone of the new building. Although only the western edge of the cemetery could be excavated, three distinct burial horizons can currently be identified within Group 3. The earliest graves were established during

4. kép: Jellegzetes, alla cappuccina-típusú római kori téglasír a 4. sírcsoport 2. horizontjából (Fotó: Budai Balogh Tibor)

Fig. 4. Characteristic Roman alla cappuccina-type brick grave from Horizon 2 of Burial Group 4 (Photo by Tibor Budai Balogh)

III. ütem

A kutatott területen az altalaj keleti irányú, a már említett tereplépcsőt magában foglaló süllyedése és az ezzel párhuzamosan vastagodó, belső rétegekre bomló kultúrréteg immáron a déli és a keleti szelvényfalon is jól dokumentálható volt.

A területen lokalizált legkorábbi emberi megtelepedés a késő rézkor időszakára tehető. A badeni kultúra kb. féltucat nagyobb, méhkasalakú gödre a nyugati, magasabb térszín keleti peremrészén koncentrálódott, hasonlóan a késő bronzkori urnenezős kultúra és a kelta település maradványaihoz. A korábban megismert kora és középső bronzkori területhasználat viszont a teljes kutatott felületen kimutatható volt, és itt is megfigyeltük a terület más részeiről már ismert gödörbe temetkezés jelenségét.

A 4. házalapban újabb római kori temetőrész (4. sírcsoport) került elő, amely bizonyosan független az árkokkal határolt, és térben is északabbra eső 2. sírcsoporttól, és jelentős része elpusztult a tervezett há-

5. kép: Római kori lesúlyozott csontváz a 4. sírcsoportban (Fotó: Budai Balogh Tibor)

Fig. 5. Roman-period weighted-down skeleton in Burial Group 4 (Photo by Tibor Budai Balogh)

the first third of the 3rd century AD. The beginning of the second cemetery phase has not yet been precisely dated. During the 4th century, a third burial horizon, consisting predominantly of constructed graves with accompanying grave goods, was established above the earlier phases.

In the eastern strip of the excavation area—untouched by modern disturbance—a complete stone-lined oven cut into the wall of a pit, its associated work pit, and the remains of several pit houses with stone ovens were documented. These features form part of a 11th–12th century Árpadian Age village.

Phase III

Within the excavated area, the eastward subsidence of the subsoil—incorporating the aforementioned terraced slope—along with the thickening and internally stratified cultural layer, could also be clearly documented along the southern and the eastern profile wall.

The earliest human occupation in this area dates to the Late Copper Age. Approximately half a dozen large, beehive-shaped pits from the Baden culture were concentrated along the eastern edge of the higher, western part of the terrain, similarly to the remains of the Late Bronze Age Urnfield culture and the Celtic settlement. In contrast, Early and Middle Bronze Age land use—previously known from other areas of the site—was observable across the entire excavated surface here as well, and once again, the phenomenon of burial within settlement pits was noted.

Within the foundation footprint of Building 4, a new section of the Roman-period cemetery (Burial Group 4) was uncovered. This burial group is clearly distinct from Burial Group 2, which lies further north and is enclosed by ditches. Unfortunately, a significant portion of Burial Group 4 was destroyed by the construction of a large

zalapba eső nagy pince építések. A sírcsoport teljes egészében a 4. században létesült, azonban a sírok rétegtani helyzete, tájolása, típusa és a kevés leletanyag alapján a temetőhasználat időszakán belül három periódus különíthető el. A sírok döntő többsége az 1. periódusban egyszerű, jellemzően melléklet nélküli földsír. A 2. periódusban uralkodóvá válnak az épített téglasírok gyakori mellékletadással (4. kép), míg a 3. periódusra ismét a szegényebb földsírok kerülnek túlsúlyba (5. kép).

Az Árpád-kori településhez tartozó kemencék maradványai itt már a 2017. évi próbafeltárás során előke-rültek, amelyeknek további részletei mellett a kevésbé bolygatott maradványfelszíneken egy nagyobb, földbe vájt kemencéből álló kemencebokr nyomai is napvi-lágot láttak.

RÉSZTVEVŐK: Szilas Gábor ásatásvezető régész, Kis-juhász Viktória régész, Lamm Flóra régész, Budai Ba-logh Tibor régész, Papp Adrienn régész, Szabó Nóra régész, Mészáros Boglárka régész, Alfred Falchetto régésztechnikus, Duschane Júlía régésztechnikus, Kelemen Zsófia régésztechnikus, Lajtár Enikő régész-technikus, Langer Dániel régésztechnikus, Schmidt Ni-kolett régésztechnikus, Szabó Balázs régésztechnikus, Tóbel-Domonkos Tícia régésztechnikus, Vilmánszki Má-ria régésztechnikus, Virágh Levente régésztechnikus, Lajtós Tamás rajzoló, Kangyal Orsolya rajzoló, Fábíán István geodéta, Kovács Tibor geodéta, Imre-Horváth Sándor geodéta, Juhász Gergő geodéta (Lowpoly 360 Kft.), Rupnik László. A műszeres leletfelderítést Sándor Lajos (Sandex Kft.) végezte.

Budai Balogh Tibor – Szilas Gábor

Irodalom

- Budai Balogh 2020 • Budai Balogh, Tibor: Szeszgyári capriccio. To-pográfiai kutatások az aquincumi canabae északkeleti határáb-an (Capriccio in a distillery. Topographic research on the north-east border of the Aquincum canabae). *Aquincumi Füzetek* 24 (2020) 139–175.
- Hajdu et al. In press • Hajdu, Barbara – Havas Zoltán – Szilas Gábor: Megelőző feltárások az egykori Óbudai Szeszgyár (BUSZESZ) területén (I. ütem, 2018–19.). *Aquincumi Füzetek* 26, in press

cellar beneath the planned building. The cemetery as a whole was established during the 4th century AD, but based on the stratigraphic position, orientation, grave type, and sparse associated finds, three distinct bur-ial phases could be identified. In the 1st period, the vast majority of the graves were simple inhumations without grave goods. During the 2nd period, constructed brick graves became dominant, often containing grave goods (Fig. 4). In the 3rd period, simpler inhumation graves again became more common, often poor in artifacts (Fig. 5).

Remains of ovens associated with the Árpadian Age settlement had already been revealed during the 2017 trial excavation. In addition to those previously identified features, further details emerged here, includ-ing a cluster of large, sunken ovens documented on the less-disturbed lag surfaces.

CONTRIBUTORS: Gábor Szilas (lead archaeologist), Vik-tória Kisjuhász (archaeologist), Flóra Lamm (archaeolo-gist), Tibor Budai Balogh (archaeologist), Adrienn Papp (archaeologist), Nóra Szabó (archaeologist), Boglárka Mészáros (archaeologist), Alfred Falchetto (archaeolo-gical field technician), Júlía Duschane (archaeological field technician), Zsófia Kelemen (archaeological field technician), Enikő Lajtár (archaeological field techni-cian), Dániel Langer (archaeological field technician), Nikolett Schmidt (archaeological field technician), Ba-lázs Szabó (archaeological field technician), Tícia Tó-bel-Domonkos (archaeological field technician), Mária Vilmánszki (archaeological field technician), Levente Virágh (archaeological field technician), Tamás Lajtós (archaeological illustrator), Orsolya Kangyal (archaeolo-gical illustrator), István Fábíán (surveyor), Tibor Kovács (surveyor), Sándor Imre-Horváth (surveyor), Gergő Ju-hász (surveyor, Lowpoly 360 Ltd.), László Rupnik. Lajos Sándor (metal detector survey, Sandex Ltd).

Tibor Budai Balogh – Gábor Szilas

References

- Budai Balogh 2020 • Budai Balogh, Tibor: Szeszgyári capriccio. To-pográfiai kutatások az aquincumi canabae északkeleti határáb-an (Capriccio in a Distillery. Topographic Research on the North-east Border of the Aquincum Canabae). *Aquincumi Füzetek* 24 (2020) 139–175.
- Hajdu et al. (in press) • Hajdu, Barbara – Havas, Zoltán – Szilas, Gábor: Megelőző feltárások az egykori Óbudai Szeszgyár (BUSZESZ) területén (I. ütem, 2018–19.). [Preventive Excavations at the For-mer Óbuda Distillery (BUSZESZ Site, Phase I, 2018–19).] *Aquin-cumi Füzetek* 26, in press.